

платоспроможності населення. Визнання спору, де ціна позову становить до одного мільйону гривень, малозначним є проявом неповаги до громадян, їх соціально-економічних прав. Вирішення питання доступності населення до правової допомоги, яка надається адвокатами, має передбачати глобальну програму реформи законодавства про правову допомогу, у тому числі безоплатну, а не вирішуватися шляхом встановлення поняття малозначності спору - до одного мільйону гривень.

Здійснення захисту та представництва в судах виключно адвокатурою обумовлює комплексне оновлення сфери надання безоплатної правової допомоги для малозабезпечених категорій громадян, які не здатні оплатити адвокату гонорар за договором. Відрив адвокатури від населення, неналежний рівень доступності допомоги адвоката неможливо допустити, у зв'язку з чим, необхідні одночасні заходи держави щодо підвищення гарантій реалізації права на справедливий суд, доступність правової допомоги.

Одним з напрямків реформування системи безоплатної правової допомоги має стати виключення вимоги участі адвокатів у конкурсі для надання безоплатної правової допомоги. Немає жодних підстав проводити конкурс для адвокатів, які відповідно до ст.131² Конституції України покликані надавати професійну правничу допомогу, достатній рівень підготовки яких до професійної діяльності вже був оцінений кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури при складанні кваліфікаційного іспиту. Адвокати, які бажають надавати безоплатну правову допомогу та право на заняття адвокатською діяльністю яких не зупинено у встановленому законом порядку, мають бути допущені до здійснення відповідних повноважень без конкурсу на підставі заяви.

Судово-правова реформа має вирішити проблеми як адвокатури і адвокатської діяльності, так і передбачити врегулювання питань здійснення юридичної діяльності, з урахуванням інтересів суспільства та держави в цілому, яка гарантує охорону і захист прав кожного громадянина.

Вереша Р.В.

професор Академії адвокатури України

ЗАВІДОМІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Часто законодавець використовує з метою конкретизації вини термін «завідомо» («завідоме»). Завідомість як ознака складу злочину передбачена в Особливій частині КК України: у 26 нормах завідомість є ознакою основного складу (ч. 1 ст. 135, ч. 1 ст. 139, ч. 1 ст. 151, ч. 1 ст. 159¹, ч. 1 ст. 198, ч. 1 ст. 205¹, ч. 1 ст. 220¹, ч. 1 ст. 220², ч. 1 ст. 222, ч. 1 ст. 223¹, ч. 1 ст. 223², ч. 1 ст. 259, ч. 1 ст. 287, ч. 1 ст. 321¹, ч. 1 ст. 325, ч. 1 ст. 351, ч. 1 ст. 351¹, ч. 1 ст. 366, ч. 1 ст. 366¹, ч. 1 ст. 371, ч. 1 ст. 372, ч. 1 ст. 375, ч. 1 ст. 383, ч. 1 ст. 384, ч. 1 ст. 386, ч. 1 ст. 431), у 8 нормах (п. 2 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 136, ч. 3 ст. 158, ч. 3 ст. 220¹, ч. 4 ст. 321¹, ч. 2 ст. 358, ч. 4 ст. 358, ч. 2 ст. 371) – ознакою кваліфікованого і особливо кваліфікованого складу злочину. При цьому, аналіз правозастосовної практики показує, що при кваліфікації злочинів встановленню ознак завідомості не приділяється належна увага.

Часто у юридичній літературі та судовій практиці завідомість розуміється як достеменна обізнаність, переконаність (Наумов А.В. Российское уголовное право: Особенная часть. Курс лекций: В 2-х томах. Т. 2 / Наумов А.В. - М.: Юрид. лит., 2004. - 832 с). У цей термін вкладається зміст повного усвідомлення факту порушення закону (наприклад, завідомо неправдиве показання або завідомо неправдиве повідомлення про злочин).

У якості ознаки суб'єктивної сторони складу злочину завідомість часто застосовується законодавцем для характеристики потерпілої особи, а саме: вчинення злочину по відношенню до особи, яка перебувала завідомо для винуватого у безпорадному стані; вчинення злочину по відношенню до особи, яка завідомо для винуватого не досягла вісімнадцятирічного віку; вчинення злочину по відношенню до жінки, яка завідомо для винуватого особи перебувала у стані вагітності.

Для встановлення того, який вплив має завідомість на форму вини і яка роль цієї ознаки у визначенні суб'єктивної сторони складу злочину, потрібно чітко встановити, яких об'єктивних ознак вона стосується, тобто, які фактичні обставини мають бути достеменно

відомими суб'єкту для наявності певного злочину, передбаченого Особливою частиною КК України. Таких обставин досить багато. Завідомість може стосуватись фактичного характеру дій винуватої особи (наприклад, неправдивість розповсюджуваних відомостей), правового значення вчинюваних дій (наприклад, неправосудність вироку, неправомірність дій), настання можливих наслідків, ознак характеристики потерпілої від злочину особи (наприклад, неповнолітній вік, вагітність), властивостей предмета злочину (наприклад, розголошення відомостей, які є завідомо заборонені для цього) тощо. Враховуючи зазначене, завідомість належить до характерних ознак саме інтелектуального ставлення суб'єкта до цих обставин.

Питання про форму вини у злочинах, вчинених із ознаками завідомості, вирішується у кримінально-правовій науці неоднозначно. Інколи зазначається, що завідомість виключає злочинну самовпевненість та недбалість (тобто необережну форму вини) і можлива лише при умисній формі вини. При цьому, ми вважаємо необґрунтованим посилання на те, що завідомість завжди свідчить лише про прямий умисел в межах реалізації суб'єктивної сторони складу злочину.

Необхідно зазначити, що, хоча у переважній більшості випадків, завідомість обумовлює саме умисну форму вини, однак можливі і такі ситуації, коли завідомість може бути ознакою злочину, вчиненого з необережності. Так, психічне ставлення суб'єкта до суспільно небезпечних діянь може полягати у злочинній самовпевненості (наприклад, ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленними правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого – ч. 1 ст. 139 КК України. Також, завідомість може бути ознакою злочину вчиненого за наявності злочинної недбалості. Наприклад, при вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 133 КК України, особа знає про наявність у неї венеричної хвороби, але може легковажно не передбачати можливості зараження такою хворобою іншої людини. Саме тому завідомість необхідно розглядати не лише як самостійно існуючу ознаку суб'єктивної сторони, не пов'язуючи її із іншими елементами складу злочину, а лише у зв'язку із ними і обов'язково як ознаку умислу чи необережності при визначенні форм та видів вини.

Під час аналізу суб'єктивної сторони конкретних складів злочинів потрібно також дати відповідь на питання не лише про форму вини, але і про характер психічного ставлення винуватої особи до об'єктивних ознак складу злочину. Інколи термін «завідомість», який використовується у диспозиції норм Особливої частини КК України, визначає таке ставлення. Однак питання щодо характеру психічного ставлення суб'єкта злочину до об'єктивних ознак складу злочину не знайшло повного вирішення у теорії кримінального права. Оскільки умисне діяння передбачає усвідомлення особою його суспільно небезпечного характеру, то, вочевидь, усі обставини, які впливають на характер суспільної небезпечності, мають бути відомі суб'єкту злочину, а обставини при здійсненні умисних злочинів, про які винувата особа не могла і не повинна була знати, не можуть мати місця і є об'єктивним інкримінуванням. На думку деяких вчених, вказівка у складах умисних злочинів на завідомість була б зайвою, якби умисна форма вини передбачала обов'язкове усвідомлення суб'єктом всіх об'єктивних ознак злочину (Михайлов В. Суб'єктивна сторона зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України). / В.Михайлов // Вісник Академії правових наук України. – 2010. - № 2 (61). – С. 217-225).

Гловюк І.В.

доктор юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри кримінального процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТ ЯК УЧАСНИК СУДОВО-КОНТРОЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Стадія досудового розслідування характеризується найбільш істотними засобами обмеження конституційних та процесуальних прав та свобод особи у кримінальному провадженні, у зв'язку з чим законодавець розширив сферу судового контролю у цій стадії, передбачивши спеціально уповноваженого на це суб'єкта – слідчого суддю. Обсяг та характер